

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Be-reshit

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1836 oder 1837]

זל חלשיו

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8807

תרגום אשכנזי

וישב לו

יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה

דיא גע של עכטס פאָלגע יעקב'ס: יוסף אין איינעם אל-טער פאָן זעכענצעהן יאהרען,

תרגום אונקלוס

יעקב יוסף בר שבע עשרי שנין פד הוה

וגלגוליהם עד שבאו לכלל יישוב. סנה ראשונה יוסף בן י"ז וגו' ע"י זה נתגלגלו

באור

בכ"י ישן על קלף שניד המתרגם האשכנזי, (כי נפי' הרשנ"ס אנדפוס נפלו טעויות רבות מחסרון הכנת המעתיק הראשון שהרפיסו בנרליין, והעתיק מן הרשנ"ס כ"י הזה, ולא היה בקי באותיות הישנות ההן, כאשר כתבתי בהקדמת הקונטרס עלים לתרופה אנדפוס בבר) אלה תלדות יעקב, יצילו ויבינו ארסני שכל, מה שלא דונו רבותינו כי אין מקרא יולא מידי פשוטו, אף כי עיקרה של תורה באה ללמדנו ולהודיענו ברמזות הפשט ההגדות וההלכות והדין על ידי אריכות הלשון ועל ידי שלשים ושמס מדות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ועל ידי שלש עשרה מדות של ר' ישמעאל, והראשונים מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטן של מקראות. ולפי שאמרו חכמים אל חרנו בינוס בהגיון, וגם אמרו העיסק במקרא מדה וחיה מדה העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטן של מקראות, ובדאמריין במס' שנת הוינא בר חמני סני שנין וגרסיין כולה תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יולא מידי פשוטו, וגם רבינו שלמה אבני מאיר עיני גולה שפירש תורה וביאיר ובתוים נתן לב לפרש פשוטו של מקרא, ואף אבני שמואל בר מאיר חתנו זל"ל נתווכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו היה לו פנאי היה כריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום, ועתה יראו המאכילים מה שפירשו הראשונים אלה תלדות יעקב, אלה מקראות ומאורעות שאירעו ליעקב והנה זה הכל הוא, כי כל אלה תלדות האמור בתורה ובכתובים יש מהם שמפרש בני האדם ויש מהם רבים שמפרשים בני בניו, כאשר פירשתי באלה תלדות נח, למעלה בפרשת בראשית כתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת (לעיל ה' ל"ב), ואחרי כן מפרש כי העולם חטאו ונח מלא חן, ואחרי כן מפרש אלה תולדות נח בני בניו האריך כי בני בניו היו לו וכוה הקב"ה להכניסם בתיבה י"ב חדש ובכאחם ויולדו להם בניו אשר המבול (שם י' א') עד שעלים לשבעים בניו שהיו שבעים אומות כדכתיב ומאלה נפרדו וגו' (שם ל"ב), וכן בעשו בפרשה ראשונה מפרש בני עשו שנולדו לו במקום אביו ואחרי כן וילך אל ארץ וגו' (שם ל"ו ר'), ויש לו בהר שציר וכל הפרשה, ובתיב ואלה תלדות עשו אבני אדום שציר (שם ט'), וכל פרשה שנייה זאת בני עשו (ר"ל מה שהולידו בני עשו), וכאם שמנינו בעשו שפירש שבניו נולדו במגורי אביו קודם שהלך אל ארץ מפני יעקב ובני בניו נולדו בהר שציר, כן ביעקב למעלה כתיב והיו בני יעקב שנים עשר וגו' (שם ל"ה ב"ב), ומפרש לנסוף אלה בני יעקב אשר יולד לו בסדן ארם, ויבא יעקב אל יצחק אביו וגו' (שם כ"ו וכו'), הרי פירש בניו של יעקב והיכן נולדו כאשר עשה בני עשו, ועתה כותב אלה תלדות יעקב, בני בניו שהיו שבעים והאריך נולדו ביחד יוסף בן שבע עשרה שנה ונתקנאו בו אחיו ומתוך כך ירד יהודה מאת אחיו והיו לו בניו בכויב ובעדלם אלה ופרץ וזרם ונתגלגל הדבר שיוסף הורד מצרימה ונולדו לו במצרים מנשה ואפרים ושם יוסף בשביל אביו וביתו עד שהיו שבעים, וכל זה היה לריך משה רבינו לכתוב שעל זה הוכיחם בשבעים נפש ירדו אנתך וגו' (דברים י' כ"ב) עכ"ל: בן שבע עשרה שנה, להודיעך כי עשרים ושמס שנה נעלם מאביו יעקב שהרי

המעמר

לן בן שבע עשרה, פרט לך הכתיב חת שנתיו להזנבל בעדו להודיע כי מה שהביא את דבאס ריה אל אביהם, וגם לא היה מעבור לרותו להזרים מחלוצותיו, הנה רק מזכות הנערות עשתה זאת כי היה בן שבע עשרה שנה. והיא נער, לדעתי הכוונה שגם בני השפיות נחמו דופי באביהם בני הגבירה וסיפרו בנאותם, ויוסף הביא הדבה אשר שמע מהם אל חניו. גם ירצה לי כי שאלת בני לזה ליוסף באה גם מפאת ירושת אהם שהיתה מתקנאה כל חניו. גם ירצה לי כי שאלת בני לזה ליוסף באה גם מפאת ירושת אהם שהיתה מתקנאה כל חניו.

היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני

דיטעטע מיט זיינען ברודערן דאז קליינע פֿיעה, אונד נינג אלס קנאבע אום מיט דען זאָה- נען דער בלהה אונד ולפה, דער

ולפה

תרגום אונקלוס

ר ש י

רעי עם אחוהי בענא והוא רבי עם בני בלהה

מפני כזה דברים אחת אבל עצמו של יעקב לא עבד אלל לכן אלל ברתי יהיה זוי איקונין אל יוסף דומה לו וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף. זה נשטע וזה נשטע זה אחיו מנקש להרגו וזה אחיו מנקשים להרגו וכן הרבה דבר. ועוד נדרש בו וישב ניקש יעקב לישב בשלום קפץ עליו רוגזו של יוסף לדיקים מנקשים לישב בשלום אמר הקב"ה לא דיין ללדיקים מה שמחוקן להם לע"ה אלל שמנקשים לישב בשלום בע"ה: והיא נער. שהיה עושה מעשה נערות מחקן בשערו משמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה: את בני בלהה. כלומר ורגיל אלל בני בלהה לפי שביי

באור

בן שלים שנה היה בעמדו לפני פרעה ושבע שני האובע ושני שנים של רעב ולא נח אביו כדכתיב ועוד קמש שנים אשר אין חריש וקליר (לקמן מ"ה ו'). (הרשב"ם): היה רעה את אחיו בצאן, לשון הרשב"ם בני לאה לפי דרך ארץ קורא אחיו ולא בני השפחות: והוא נער את בני בלהה וגו', נערותו ורגילותו ומשתו היו עם בני בלהה ועם בני ולפה ומתוך כך התחילו אחיו בני לאה לשנוא אתו: את אחיו, עם אחיו רועה, ונשמחת נערותו היה נבדל מהם ורגיל עם בני השפחות כמו נער, כדכתיב כי נער ישראל (הושע י"א א'), וכתיב יקומו נח הנערים וישחקו לפניו (שמואל ב' ב' י"ד), הולך ומונה כל מיני עניינים שגרמו לשנוא אותו, וגם ויבא יוסף את דנתם רעה את דנתם של אחיו רעה, במדרש אגדה לפי פירושו שאמר לאביו כך מבזים הם בני השפחות אבל אני מבדד ואני רגיל אללם, פשטנים אמרים לא עמדו על העיקר עכ"ל הרשב"ם. וא"כ היו בני השפחות אהביו, וכן פי' רש"י, אבל לדעת רבותינו דבר על כולם היה מוליא הדבה, וכן נראה מהנחשב שכלם הסכימו במכירתו, שאל"כ מדוע לא הילווהו בני השפחות. ולהרמב"ן בזה דברים אמרים, אלל שכלם לא יסכימו עם סדר הנחת הטעמים במבואר למבין, ולסוף העלה שהנכון כמו שחרגם אונקלוס, והוא נער והוא רבי, יאמר כי בהיותו נער היה תמיד עם בני השפחות, הם גדלוהו כאב ולהם בזה אהבה שישמרוהו וישרתוהו לא לבני הגבירות, והוא מביא מהם דבה רעה אל אביהם, ולכן ינאוהו אלל הארבעה האחים, ואחר כך אמר כי אביו אהבו, ויראו אחיו האחרים כי אותו אהב אביהם יותר מכלם, ויקנאו בו וישנאוהו, נמלא שנוא מכלם, בני הגבירות יקנאו בו בעבור שאהב אותו מהם והם בני גבירה במהו, ובני השפחות אשר לא יקנאו בזה למעלתו עליהם, ינאו אותו בעבור היותו מביא דנתם אל אביהם: וטעם דנתם רעה להפליג כי כל דבה רעה היא, ועל דעת רש"י יתכן שתהיה דבה טובה, ומביא דבה הוא אשר יראה יגיד (אף שיאמר אמת), אבל ומוליא דבה הוא כסיל (משלי י' י"ח), האומר שקר [ודבר מגונה כמו ויליאו דנת הארץ (במדבר י"ג ל"ב)]: ועל דרך הפשט איננו קשה שיקראנו נער והוא בן שבע עשרה שנה כי בעבור היותו קטן מכלם יקראנו בן לומר כי לא היה מתחזק

המערה

ברחל בעבור אהבת יעקב אליה, כמו שאמרה המעט קחתך את אישי, ומשנו בני בלהה את רחל גם את בניה אחריה יאהב יותר מהם, אבל בני השפחות ירצו והבינו כי לבני הגבירה יאות יותר שאת, ואולי כי מה שאמר רעה את אחיו הענין על בני השפחות (ולא בדעת הרשב"ם), ושעור הכתוב היה רועה בלאן ונער את בני בלהה ולפס נשי אביו. ומה שהעיר הרב המבאר שאל בני השפחות השלימו עמו מדוע לא הילוו אותו מיד אביהם? ע"ו נשיב:

וּלְפָנֶי נְשֵׂי אָבוֹי וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-
דְּבַתָּם רָעָה אֶל-אֲבֵיהֶם:
(ג) וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-
בָּנָיו כִּי-בֶן-זִקְנִים הוּא לּוֹ וַעֲשֵׂה

וויבער זיינעם פֿאַטערס, אל-
ליין יוסף איבערבֿאַטע איה-
רעם פֿאַטער אללערלייא איב-
לע נאַפֿריכטען פֿאַן איהנען.
(ג) נון לעכטע ישראל רען
יוסף מעהר אלס אללע זיינע
זאָהנע, ווייל ער איין זאָהן זיי-
נעם האָהען אַלטערס וואָר,

ר ש י

תרגום אונקלוס

בְּלֶהָה וְעַם בְּנֵי זְלָפָה נְשֵׂי אָבוּהֵי וְאִיתֵי
יוֹסֵף יתְדַבְּהוּן בִּישָׂא לְאָבוּהוּן: (ג) וַיִּשְׂרָאֵל
רַחִים ית יוֹסֵף מִכָּל בָּנוּהֵי אָרִי בְרַחֲמִים
היא

שכיו אקו מנין אוחן והיא מקרבן: את
דבתם רעה. כל רעה שהיא רואה בזיו
בני לאה היה מגיד לאביו שהיו אובלין
אבר מן המיזלולין בכני השפזות לקריתן
עבדים וחזדים על העריות ונשלאן
לקה וישמעו זעיר עזים במכירתו ולא

אכליהוסי. ועל דנה שפיר עליהם שקירין לאחיהם עבדים לעבד נאמר יוסף. ועל העריות שספר
עליהם ותשא אשת אדוניו וגו': דבתם. כל ל' יכה פרלרין בלע"ז כל מה שהיה יכול לדבר נהם
רעה היה מספר: דנה. לשון דונב שפתי ישנים (זיר ו'): (ג) בן זקונים. שנועד לו לית זקנתו
ואנקלס

ב א ו ר

כאחיו וילטרך להיות עם בני בלהה ולפני מפני נערותו וכתיב נרחבעם בן שלמה ורחבעם
היה נער ורך לבב ולא התחוק לפניהם (ד"ה ב' י"ג ז'), והוא בן ארבעים ואחת שנה במלכו,
וכן השלים לנער אכזלוס (שמאל ב' י"ח ל"ג), וכנימין ברדמו למכרים גדול ממנו ויקראנו
נער כמה פעמים (מדברי הרמב"ן ז"ל), וכ"ת המזרנס האשכנזי: גישו אביו, כי גישו היו שלקחם
לנשים [כמו שכתוב בכל אחת מהן לאשה (לעיל ל' ד' וט')] ולא יקרא אוחן הכתיב שפזות
רק בהיותן עם רחל ולאשה שהן גבירות להן וכן יוסף את השפזות ואת ילדכן (שם ל"ג ב'),
לומר כי בעבור היותן שפזות לרחל וללאה עם אוחן לפניהן, וכן יושב את בלהה פילגש איו
(שם ל"ה ב'), זאלו היתה נכרת לא יעצה כן, ויתכן כי בזיו רחל ולאשה יקרא אוחן שפזות
ופלגשים ועתה מתו ולקחן לנשים, כ"כ הרמב"ן, וכבר הזכרנו למעלה שהנראה שגם הפלגש
תקרא אשה: דבתם, כל לשון דנה פרל"רין בל"ג ז' [ונל"א (געוועדע אורעדע), וברש"י כ"י
מאחתי כאן וכפ' שלח לך (במדבר י"ד ל"ז), לצו של דנה פלד"יון, והוא פלעדא"יע ונל"א
(פארטרונג), כל מה שהיה יכול לדבר נהם רעה היה מספר, דנה, ל' דונב שפתי ישנים
(ש"ה ז' י'), (רש"י), ושרשו דנב ודנש הכי"ת יורה על חשרון ב"ת עי"ן הפעל: (ג) וישראל
אהב וגו', כל זה גרס הקנזא. (הרשב"ם): אהב את יוסף, יותר מכל בניו: כי בן זקנים
הוא לו, שהולידו לזקונו והוא בן חזעים ואחת שיה וגם אצו בנימין קראו וילד זקנים קטן
(לקמן מ"ד ב'), ובן פי' הרשב"ם וז"ל בן זקנים כי אחרון היה ליו"א בנים, אבל בנימין לא
נולד אחרי בן עד זמן מרובה והרבה קודם שנולד בנימין היה לו בן זקונים והתחיל לאהבו
עכ"ל. והרמב"ן כתב על הפירוש הזה שצונו נכון בעיניו כי הכתיב אהב את יוסף מכל
בניו בצבור שהוא בן זקונים וגם כל בניו נולדו לו בזקונו, והנה ישאכר וחבולון אינם גדולים
מיוסף רק בשנה או שנתים והנראה כי מנהג הזקנים שיקחו אחד מנביהם הקטנים להיות
עמו לערותו והוא נשען על ידו תמיד לא יסרד ממנו והוא נקרא לו בן זקונו בבור שישרתו
לזקונו, והנה לקח יעקב את יוסף לדבר הוה והוה עמו תמיד ועל כן לא ילך עם הכלן
ברעותם במקום רחוק, ואוקלים ש"מר בר חכים, ירלה לימר שהיה בן דעת וחכם בעיני אביו

ה מ ע ר

כי בני השפזות היו נכנעים תחת יד בני האמה, ולא היה לאל ידם לעשות דבר נגד רנונם
96

לו כְּתַנַּת פְּסִים: (ד) וַיִּרְאוּ אֶחָיו
 כִּי-אֵתוּ אֶהֱב אֲבֵיהֶם מִכָּל-אֶחָיו
 וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְרוּ דְבָרוֹ
 לְשָׁלֹם: (ה) וַיַּחֲלֶם יוֹסֵף חֲלוֹם
 וַיַּגִּד לְאֶחָיו וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנֵא אֹתוֹ:
 (ו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמְעוּ-נָא
 הַחֲלֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתִּי:
 (ז) וְהִנֵּה אֲנִי חֲלוֹם אֲלֵיהֶם אֲלֵיהֶם

אונד מאַטע איהם איינען בונ-
 טען ראָק. (ד) אַלס דיא כרי-
 דער זאהען, דאַם איהר פאַ-
 טער איהן מעהר לעבטע אַלס
 אַללע זיינע כרידער, האַסטען
 זיא איהן, אונד קאַנטען ניכט
 פֿריינדליך מיט איהם שפרע-
 כען. (ה) איינסט האַטטע יוסף
 איינען טרוים, דיעוען ערצעהל-
 טע ער זיינען כרידערן; דאַ
 האַסטען זיא איהן נור דעסטאַ
 מעהר. (ו) ער שפראַך נעהם-
 ליד צו איהנען: האַרט דאַך

בחד

דען טרוים, וועלכען איך געטריימט האַבע! (ז) עס וואַר אַלס ווען וויר גאַרבען באַנדען

אויף

חרגום אונקלום

ר ש י

הואַלִּיה וְעַבַד לִיה כְּתוּבָא דְפִי: (ד) וַחֲזוּ
 אֶחָוֵהי אֶרִי יְתִיה רַחִים אַבּוּהוּן מִכָּל אֶחָוֵהי
 וּסְנוּ יְתִיה וְלֹא צִבּוּן לְמַלְלָא עִמֵּיה שְׁלֹם:
 (ה) וַחֲלֵם יוֹסֵף חֲלֵמָא וַחֲזוּ לְאֶחָוֵהי וְאוּסִיפוּ
 עוֹד סְנוּ יְתִיה: (ו) וַאֲמַר לְהוּן שְׁמְעוּ כְעַן
 חֲלֵמָא הַדִּין דִּי חֲלַמְתִּי: (ז) וְהֵא אֲנִי חֲלֵמָא
 מאַסרין

ואַנקלם תרגם בר מכיס הוא ליה כל מה
 שלמד משם ועבר מסר לו. ד"א שהיה
 זי איינען שלו דומה לו: פסם. לשון
 כלי מלת כמו כרסם ותכלת וכו' כמות
 הפסם דתמר ואמנון ומ"א ע"ש לרותיו
 שנאמר לפוטפטר ולסומרים ולישמעאלים
 ולמדנים: (ד) ולא יכלו דברו לשלום.
 מתוך גנותם למדנו שנחם שלא דברו אחת
 בפה ואחת בלב: דברו. לדבר עמו:
 (ז) מאלמים אלמים. כתרגומו מאסרין
 איסרין

ב א ו ר

וטעמו כטעם זקנים, ותרגם וילד זקנים, ובר סנתין, כי לא אמר הכתוב בנאן כי בן זקנים
 היה אבל אמר הוא לו שהיה בן בעיניו, וזאת נותתם באמרם כל מה שלמד משם ועבר מסר
 לו לומר שאמר לו חכמות וסתרי תורה ומלאו משביל ובעל סוד בהם כאלו היה זקן ורב ימים
 עב"ד: זקנים, שם בלשון רבים לא יבא מאנו יחיד, ועיין מה שכתבתי בפ' וירא (לעיל כ"א
 ב'): כהנח פסם, לשון כלי מלת כמו כרסם ותכלת (אסתר א' ו'), וכמו כתבת פסם דתמר
 ואמנון (שמואל ב' י"ג י"ח), (רש"י). והרד"ק בשרשים שרש פס כתבת פסם, היה מלכעיס
 רבים שכל פס משנו היה מלכעיס בפני עצמו ותרגום ככף איש (מלכים א' י"ח מ"ד) כפסח ירא
 עב"ל, וכ"מ יב"ע והתרגום הירושלמי פרגוד מלוייר, ובן מתורגם בל"א: (ד) דברו, לדבר
 עמו: (ה) ויגד, אותו לאמיו: (ז) מאלמים אלמים, כתרגומו מאסרין איסרין, ור"ל אונדין
 אגודות ועומרי התביאה, וגמלא השם הזה גם בקטן הנקבות כמו נשא אלמתיו (תהלים קכ"ו
 ו'), כ"כ הראב"ע והרד"ק בשרשים שרש אלם, והנה הרחיקו עדותם וזהו להם להביא מפסוק
 זה, אלמתים, אבל לי נראה שאין אלמתיו ואלמתים סקנון מן אלם, רק מן אַלְמָה, ויאמר
 בל"ו

ה מ ע ו ר

ואף כי להוכיחם על פניהם. (ג) כתנח פסם, עיין מ"ש בנאורי לספר יהושע (ב' ו').

אויף דעם פֿעלדע, אונד אלס ווען מיינע גארבע זיך אויפֿריכט טעטע, אונד שטעהען בליעב, אייערע גארבען אבער זיך הערום שטעללטען, אונד זיך צו מיינער גארבע ביקטען. (ח) דא שפראכען זיינע בריי דער צו איהם: דענקסט דוא עטויא אינו אלס קעניג צו רע גיערען? אָדער אונד צו בע העררשען? זיא האַסטען איהן אַלזאָ נור דעסטאָ מעהר אי בער זיינע טריימע אונד איבער זיינע רערען. (ט) ער האַטטע נאָך איינען אַנדערן טרוים, אונד ערצעהלטע איהן זיינען כרידערן, שפראַך געהמליך: זעהע! איך האַבע נאָך איי גען טרוים געהאַבט: עם וואַר אלס ווען דיא זאָננע, דער מאַנד אונד איילף שטערנע זיך פֿאַר מיר ביקטען. (י) דיעזעס

בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֶלְמָתִי
וְגַם נִצְבָה וְהִנֵּה תִסְבִּינָה
אֶלְמָתֶיכֶם וְהִשְׁתַּחֲוִי לְאֶלְמָתִי:
(ח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחִיו הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ
עֲלֵינוּ אִם־מִשׁוֹל תִּמְשַׁל בָּנוּ
וַיֹּסְפוּ עוֹד שֵׁנָא אֲתוּ עַל־חַלְמָתוֹ
וְעַל־דְּבָרָיו: (ט) וַיַּחֲלֵם עוֹד חֲלוֹם
אַחֵר וַיִּסְפֹּר אֲתוּ לְאָחִיו וַיֹּאמֶר
הִנֵּה חַלְמָתִי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה
הַשָּׁמַיִשׁ וְהַיִּירָח וְאֶחָד עֶשֶׂר
כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִיִּים לִי: (י) וַיִּסְפֹּר

אל

אלס ווען דיא זאָננע, דער מאַנד אונד איילף שטערנע זיך פֿאַר מיר ביקטען. (י) דיעזעס

ר ש י

תרגום אונקלוס

איסרן עמרין וכן נושא חלומותיו (תהלים קכ"ו) וכמוהו בלשון משנה והחלומות נוטל ומכריז: קמה אלמתי. נזקפה: וגם נצב. לעמוד על עומדה נזקפה: (ח) ועל דבריו. על דנתם רעה שהיה מביא לאניהם: (י) ויספר אל אחיו ואל אחיו לאחר

מִאֶסְרֵי אֶסְרֵן בְּגוֹ חֲקָלָא וְהָא קָמַת אֶסְרָתִי
וַאֲפֵי אִיזְדַּקְפַּת וְהָא מִסְתַּחֲרֵן אֶסְרָתְכוֹן
וְסִגְדֵן לְאֶסְרָתִי: (ח) וַאֲמָרוּ לִיה אַחֲוָהִי
הַמֶּלֶךְ אַתְּ מְדַמִּי לְמַמְלָךְ עֲלֵנָא אוֹ שׁוֹלְטָן
אַתְּ סְבִיר לְמִשְׁלַט בְּנָא וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ

יְחִיָּה עַל חַלְמוֹהִי וְעַל פְּחָגְמוֹהִי: (ט) וַיַּחֲלֵם עוֹד חֲלֵמָא אַחֲרָנָא וְאַשְׁתַּעִי יְחִיָּה לְאַחֲוָהִי
וַאֲמָר הָא חַלְמִית חֲלֵמָא עוֹד וְהָא שְׁמַשָּׁא וְסִיְהָרָא וְחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵיָא סִגְדִין לִי:

ואשחעי

ב א ו ר

בלשון יחיד אלס גם אלמה ומלת אלמתי לעד שהנפרד אלמה בעבור התי"ו ושנאה במקום הכ"ח: קמה אלמתי, נזקפה: וגם נצבה, לעמוד על עומדה נזקפה: תסבינה, מפעלי הכפל ודגשות התי"ת יוכיח: ובתב הרמנ"ן ענין החלוס בחלומות כי הראוהו שעל ידי חלומות ומנוחה ישתחו לו, וענין תסבינה, כי יקיסו אותו כמלך עתיד לכידור אשר עבדיו יחנו סביב לו עכ"ל: (ח) המלך המלך עלינו אם משל חמשל בנו, פירש רבי אברהם אבנא נשימד מלך עלינו או אמה תמשל בנו במוקס, ויותר נכון לפרש כדעת חוקלים התהיה מלך עלינו או שלטן מושל בנו כי לשניהם אדם משתחוה לא תהיה עלינו לעולם לא מלך ולא מושל. (הרמנ"ן): על חלמתיו ועל דבריו, שהיו שונאים לא תהיה עלינו לעולם לא מלך ולא מושל. (הרמנ"ן): הם כמתהלל כמו שאמר שמעו נא החלוס הזה אשר חלמתי. (הרמנ"ן): (י) ויספר אל אחיו ואל

אֶל-אָבִיו וְאֶל-אָחָיו וַיִּגְעַר-בּוֹ
אָבִיו וַיֹּאמֶר לֹמָה הַחֲלוּם הַזֶּה
אֲשֶׁר-חִלְמָת הַבּוֹא נָבֹא אֲנִי
וְאִמְךָ וְאֶחֱיָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָךְ
אֶרְצָה: (יא) וַיִּקְנֹאוּ-בּוֹ אָחָיו וְאָבִיו
שָׁמַר אֶת-הַדְּבָר: * (יב) וַיִּלְכְּוּ

תרגום אשכנזי רפג

ערצהלמע ער זיינעם פֿאַטער
אונד זיינען ברידערן. דער פֿאַ-
טער גאַב איהם איינען פֿער-
ווייז, אונד שפראך: וואס
איזט דאָ פֿיר איין טרוים, וועל-
כען דוא געטריימט האַסט?
זאָלל איך, דייע מוטטער,
אונד דייע ברידער קאַממען,
אונד פֿאַר דיר צור ערדע צו
ביקקען? (יא) דיא ברידער

וואורדען אייגערויכטיג אויף איהן; דער פֿאַטער אבער מערקטע זיך דיעועם. (יב) איינסט

תרגום אונקלוס

(י) וְאֲשַׁתְּעִי לְאָבוּהִי וּלְאָחוּהִי וַיִּגְעַר בִּיה
אָבוּהִי וַיֹּאמֶר לִיה מָה חֲלֻמָּא הָדִין דִּי חֲלֻמָּא
הַמִּיחָא נִיחִי אָנָא וְאִמְךָ וְאֶחָךְ לְמַסְגַּר לָךְ
עַל אֶרְעָא: (יא) וַקְנִיאוּ בִּיה אָחוּהִי וְאָבוּהִי
נְמַר יַת פְּתָגְמָא: (יב) וַאֲזַלוּ אָחוּהִי לְמַרְעֵי
כַּס שִׁז"א בְּאִמְךָ כִּךְ הַשָּׂר הוּא בְּטַל: (יא)

ר ש י

לאזר שסיפר איתו לאתו מזר וסיפרו
לאזיו בפניהם: ויגער בו. לפי שהיה
מטיל שגאה עליו: הנוא ננוא. והלא
אמך בכר מתה והוא לא היה יודע שהדברי
מגיעין לנלכה שגדלתו כאמו. ורבותינו
למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים.
ויעקב נתכוון להוכיח הדבר מלב בניו שלא
יקניאוהו לכך אמר לו הנוא ננוא וגו'
שבר את הדבר. היה ממתין ומלפס

ב א ו ר

ואל אחיו, לאזר שספר איתו אל אחיו מזר וספרו לאזיו בפניהם, וספר החלום הזה לאזיו
ולא הראשון כי הוא עלמו הכיר פתרונו כי השמש ירמו לאזיו, כ"ב הרמב"ן: ויגער בו אביו,
גערה המשוברת עם נ"ת הוא גערה ממש דרך קלון, ובלא ב"ת הוא לשון השמחה כמו הנני
גוער לכם את הזרע (שלאני ב' ג'), גערת גויס אבדת רשע (תהלים ט' ו'), גערת הוא
כפל לשון של אבדת, וכן גער חית קנה (שם ס"ח ל"א), ובעבור שראה בפניהם שהיו שונאים
איתו על זה, לכן גער בו לשכך חמתם מעליו: מז החלום הוה אשר חלמה, כמו מה
אדם וחדעהו (שם קמ"ד ג'), כלומר מה החלום הזה אינו כלום שתגידנו כי אינם אלא דברים
בטלים, או טעם הגערה לומר איך נשאך לכך לחלום החלום הזה אין זה כי אם גובה לב
ונערות שיעלו דברים באלו על לבך כענין שני' בחלומי' רעיווך על משכנך סלקו (דניאל ב'
כ"ט), והרהרין על משכני (שם ד' ב'). (הרמב"ן): הבוא נבוא אני ואמך, (לשון רש"י),
והלא אמך בכר מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים לנלכה שגדלתו כאמו ורבותינו
למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוון להוכיח הדבר מלב בניו שלא יקניאוהו
לכך אמר לו הנוא ננוא וגו' כשם שאי אפשר באמך כך הכל בטל עכ"ל. ולפי פשיטו
של מקרא גער בו על שהוא חושב בדברים כאלה ומשגיח בהכלי החלומות ואין זה אלא מעשה
נערות, וכ"ב הרשב"ם מה החלום הזה וגו', אפי' היתה אמו קיימת היה אומר להוכיחו
עכ"ל. וכ"ב בס' הישר וז"ל התחשוב בלבך אשר בל נבוא אני ואמך ואחד עשר אחיך להשתחוות
אליך כי תדבר הדברים האלה עכ"ל, הנה לא האשימו רק על אשר הוא מדבר הדברים האלה
ומחשיבם: (יא) ויקנאו, קל הנוי' להקל ומשפטו להדגש: שמר את הדבר, בלבו וכן שמרו
עדותיו (תהלים כ"ט ז'), על הפירוש הנכון, (הראב"ע), וכת"א נער, ויב"ע תרגם נער בלביה.
ולשון הרשב"ם ואזיו שמר את הדבר, מה נורך לכתוב זה, אלא כשנאס לו הכשורה ולא האמין
לנניו שהיא חיוורא ישראל את העגלות אשר שלח פרעה כי לא נשלחו כי אם על פי המלך באו
שכתוב שם עגלות על פי פרעה (לקמן מ"ה כ"א), אז האמין על ידי החלומות שמוכיחין
שסופו להיות מושל, ועגלות הללו על ידי מלכות וממשלה באים, ומתוך כך אמר רב עוד
יוסף בני מי (שם כ"ח), כי תימה גדולה היה האידך האמין אשרי שראה כחמתו מלאה דם
כמו שנמרד יחמק על יעקב בשביל שאלא שער בחלקת לו ארצו עכ"ל: (יב) וילכו אחיו, לא היה

תרגום אשכנזי

וישב לו

אָהוּ לְרַעוּת אֶת־צֵאן אֲבִיהֶם
בְּשֹׁכֶם: (יג) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־
יֹסֵף הֲלוֹא אַחִיךָ רַעִים בְּשֹׁכֶם
לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ
הַנְּנִי: (יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רֵאֵה
אֶת־שְׁלוֹם אַחִיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם
הַצֵּאן וְהַשְׁבֵּנִי דָבָר וַיִּשְׁלַח־הוּן
מֵעֵמֶק חֲבֹרֹן וַיָּבֵא שְׂכֵמָה:

גינגען ווינע ברידער, איהרעם
פֿאַטערס קליינעם פֿיעה צו
שכס צו ווידען. (יג) דאָ שפראַך
ישראל צו יוסף: ווידען דיינע
ברידער ניכט צו שכס? קאַמ-
מע! איך ווילל דיך צו איהגען
שיקען. דיעוער אַנטוואַרטע-
טע: איך בין עם צופֿריעדען.
(יד) יענער שפראַך: געהע
דאָך היז, זיעהע נאָך דעם
וואָהלכעפֿינדען דיינער ברי-
דער אונד דער העערדע,
אונד ברינגע מיר נאַכ־ריכט.

וימצאהו נקוד על אח ער שיקטע איהן אב פֿאָן דעם טהאלע כִּי־א חכרון, אונד ער גינג נאָך שכס. (טו) אונטער-
וועגס

תרגום אונקלוס

ר ש י

יח עָנָא דְאַבוֹהוּן בְּשֹׁכֶם: (יג) וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל
לְיוֹסֵף הֲלֹא אַחִיךָ רַעִן בְּשֹׁכֶם אִיחָא וְאַשְׁלַחִינְךָ
לְחוֹתוֹן וַאֲמַר לִיהָ הָא אָנָא: (יד) וַאֲמַר לִיהָ
אָוִיל בְּעֵן חַוִּית שְׁלָם אַחִיךָ וְיִת שְׁלָם עָנָא
וְאַתִּיבְנִי פְּחָמָא וְשְׁלַחִיהָ מִמִּישַׁר חֲבֹרֹן

מתי יבא וכן אומר אמנים (ישעיה כ"ו)
וכן לא תשמור על מטמתי (איוב י"ד) לא
חמתין: (יב) לרעות את לאן. נקוד
על את שלח הלכו אלא לרעות את עלמן:
(יג) הנני. לשון ענוה וזריו' נודרו למלות
אביו ואע"פ שהיה יודע באחיו שזנאין
אותו: (יד) מעמק חכרון. והלא חכרון
בהר שנ' ויעלו בנגב ויבא עד חכרון (במדבר
י"ג) אלא מענה עמוקה של אותו כדיק
הקבור בחכרון לקיים מה שנא' לאזרהם

ואחא בין הבתרים כי גר יהיה זרעך (בראשית ט"ו): ויבא שמה. מקום מוכן לפורענות

ב א ו ר

הדבר סמוך אל החלומות, רק הכתוב מספר סוף דבר הקנאה השמו' בלכנס ומה שגרמה,
וכן מתורגם בל"א (חיינסט גינגען): (יג) הלא אחיך רועים בשכס, נמקום סנה שהרגו
אנשי המקום, זה שמעתי מר' יוסף קרא חניונו והנאה לי, (הרשב"ם), וכן כתב יב"ע בתרגומו,
ומ"מ יש להפליא מה נתחדש לו עתה שלח את יוסף לראות שלומם, ומדוע לא מנעם בתקלה
מליך לשם, אבל לפי המסופר בספר הישר נכון הוא, כי ז"ל ויהי בהיות בני יעקב רועים
בשכס ביום ההוא ויחמהמהו, ויעזבו עת האסף כל מקנה ולא באו וירא יעקב כי החמהמהו
בניו בשכס ויאמר יעקב בלבו סן יקומו עליהם אנשי שכס להלחם בם על כן החאמר נואם
היום הוה: ויקרא יעקב אל יוסף בנו וילכו וגו' עכ"ל: הנני, אעשה כדברך, והוא לשון
ענוה וזריות, נודרו למלות אביו ואע"פ שהיה יודע באחיו שזנאין אותו. (רש"י): (יד) והשבני,
פירושו והשיב לי: מעמק חכרון, והלא חכרון בהר שנאמר ויעלו בנגב ויבא עד חכרון (במדבר
י"ג כ"ג), אלא מענה עמוקה של אותו כדיק הקבור בחכרון לקיים מה שנאמר לאזרהם בין
הבתרים כי גר יהיה זרעך (לקמן ט"ו ח"ג), (רש"י), והוא מכ"ר, אבל לפי פשוטו היה שוכן
בעמק שאכל חכרון בהר ואללה עמק לרגלי ההר, ונ"ס בספר הישר: ויבא שכמה, ולא מזכרם,

ה מ ע מ ר

(יג) רועים בשכס, עיין בנאור מה שהניא נאם הרשב"ם וספר הישר כי כמד יעקב סן יבואו
עליהם

(טו) וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲרָה
 בְּשׂוּדָהּ וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר
 מַה־תִּבְקֶשׁ: (טז) וַיֹּאמֶר אֶת־אֶחָיו
 אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ הַיָּדָה־נָּא לִי אִיפֹה
 הַסְּרָעִים: (יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ
 מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמָרִים גְּלִלְכָה

וועגס פֿאַנד איהן איין מאָן,
 דאָ ער אויף דעם פֿעלדע איר־
 רע גינג. דער מאָן פֿראַגטע
 איהן: וואָס זוכסט דואָ?
 (טז) ער שפראַך: מיינע ברי־
 דער זוכע איך. זאָגע מיר דאָך,
 וואָ זיא וויידען! (יז) דער מאָן
 שפראַך: זיא זינד פֿאָן היער
 וועג געצאָגען, דען איך האָ־
 בע זיא זאָגען האָרען: לאַכט
 אונז

החינה

ר ש י

הרגום אונקלוס

וְאָחָא לְשָׁכֶם: (טו) וַאֲשַׁכְחִיהָ גְבָרָא וְהָאֵל
 חָעִי בְּחֻקְלָא וְשִׁאֲלִיהָ גְבָרָא לְמִימָר מַה אַתְּ
 בְּעִי: (טז) וַאֲמַר יַת אַחֵי אָנָּא בְּעִי הוּי כְּעַן
 לִי אֵיבָא אֵינֹון רָעָן: (יז) וַאֲמַר גְּבָרָא נְטָלוּ
 מִיבָא אָרִי שְׁמַעִית דְּאָמְרִין גְּזִיל לְדַתָּן וְאָוּל
 יוסף

סס קלקלו האנטים סס ענו את לוינה סס
 נחלקה מלכות בית דוד של' וילך רמבעס
 שבמה (מלכים א' י"ג): (טו) וימלכו
 חיש. זה גבריאל' והחיש גבריאל (דניאל
 ב'): (יז) נסעו מזה. הסיעו עממן מן
 החמה: נלכה דומיה. לבקש לך נכלי
 דמות שימיתוך בהם ולפי כשועו סס
 מקים הוא ואין מקיח יולא מידי פשוטו:
 ויתנבלו

ב א ו ר

וילך יוסף בזה אשר אלל שנס לראות תנה פנו חזיו ויתעה בדרך במדבר ולא ידע אנה
 ילך, (מספר הישר), ולכן הוסיף המתרגם האשכנזי וחרגס (חונטערוועגס פֿאָנד), והכתיב
 קינר בספור: (טו) וימצאוהו איש, לפי פשוטו איש ממש אחד מעובדי דרך, כן פירש הראש"ע
 וכן חרגס חונקלוס, גברת, וכן חרגס המתרגם האשכנזי, אבל חבמינר ז"ל בתחומת אמרו
 איש זה גבריאל שחמר והחיש גבריאל (דניאל ט' כ"ח), וכן חרגס יונתן בן עזיאל, ואשכזיה
 גבריאל בדמות גברא, וכן פירש"י, וגם זה איננו רחוק מן הפשט, כי בן נקרא המלאך איש בס'
 ושלח ויחבק איש עמו (סס ל"ב ב"ה), ונאמר אזרונו כי שרית עם חלבים (סס כ"ט), כי רזיתי
 חלבים פנים אל פנים ותנכל נפשי (סס ל"א), ומפורש ע"י הושע וישר אל מלאך ויכל (הושע
 י"ב ה'), וכן סופר בס' הישר וימלכוהו מלאך ה' חושה: והנה העה וגו', להגיד משיבותו
 של יוסף נכתב זה שלא רכב לחזור לחזיו כאלא מלאם בשנס אלא בקסם ער' אשכזיה וזע"פ
 שהיה יודע שמתקנאים בו הלך ובקסם נמו שחמר לו חביו והשכני דבר. (ברש"ב ס): (טז) איפה
 הם רעים, אם תדע, ומלת איפה ננחכה בה"ח על פי המסורה והקבלה: (יז) גסעו מזה,
 מהמקום הזה, וכן לת היתה בזה קדשה (לקמן ל"ח כ"ח) נמקיס הוה: כי שמעתי אמרים,
 ע"פ

ה מע ר

עליהם אויבים, אך א"כ מה יוסיף ומה יתן אם שלח נער בן שבע עשרה שנים לעזרם ומדוע
 יביא את בנו יקירו בסכנה, ולא ירח מן יקרהו אסוף; ולכן זדאה לו בי יען בני יעקב הכו
 כל זכר בשנס לפי חרב, והטף והנשים שנו ואת ממוריהם והנאף והבקר שללו להם נחמר לעיל,
 לזה היתה העיר הזאת בעת ההיא חרבה מאין יושב, וכפל יעקב מן ירכו שם חית הארץ,
 ויערכו את עדריהם, ולכן שלח את יוסף לראות את שלום אחיו ואת שלום הגאף, ולא ירח כי
 יגיע מזה נזק ליוסף, כי הוא הלך בע"ס היום בעת שהחיות העורפות כשגונתם ירכון.
 ויש זכר לדבר ממה שנאמר חיה רעה אכלתהו.

ונראה

דתינה וילך יוסף אתר אחיו
 וימצאם בדתן: (יח) ויראו אתו
 מרחק ובטרים יקרב אליהם
 ויתנכלו אתו להמיתו: (יט) ויאמרו
 איש אל אחיו הנה בעל החלמות
 הלזה בא: (כ) ועתהו לכו ונהרגהו
 ונשלכהו באחד הברות ואמרנו

אונז גען דוחן געהען! יוסף
 גינג זיינען ברירערן נאך, אונד
 פאנד זיא צו דוחן. (יח) אים
 זיא איהן פאן פערנע ערבליק-
 טען, עהע ער נאך צו איהנען
 העראן קאם, פאסטען זיא
 שאן דען באזען אנשלאג, איהן
 צו טערטען. (יט) איינער
 שפראך צום אנדערן: דארט
 קעמט דער טריימער הער!
 (כ) גון קאסט, וויר וואללען
 איהן ערשלאגען, אין איינע
 דער גרובען ווערפען, אונד

חיה

ואי

חרגום אונקלוס

ר ש י

(יח) ויתנכלו. נתמלאו נכלים וערמומיו: אותו. יוסף בחר אחודי ואשכנזינגן בדתן:
 (יח) ויחזו יתיה מרחיק ועד לא קריב לותחון וחישיבו עלוהי למקטליה: (יט) ויאמרו גבר
 לאחודי הא מרי חלמא דיכי אחי: (כ) ויבצען איתו ונקטליניה ונרמיניה בחד מן גוביאי

ונימר

ב א ו ר

שמעתי אותם שהיו אומרים, ויתכן שיאמר נסעו הרועים מזה, כי שמעתי אנשים אומרים
 נלכה דחינה אולי הם אחיך, דנר עמו נמסמיר פנים מן הענין, (הרמב"ן), ובפירושו הראשון
 ת"א: דחינה, לפי פשוטו שם מקום הוא ואין מקרא יולא מידי פשוטו, (רש"י), וכ"כ הרשב"ם
 לפי הפשט שם העיר וגם בשוכטים (ל"ל במלכים ב' ו' י"ג) היא נזכרת, והנה דחינה כתיב
 ביו"ד ולהלן בדתן בלא יו"ד והמקום אחד: (יח) ויתנכלו אחו, נתמלאו נכליות וערמומיות
 עליו כמו וחרור נוכל (מלאכי א' י"ד), בנכליהם אשר נכלו (במדבר כ"ה י"ח), (הרשב"ם)
 וכן פירש"י והראב"ע, וענינו המחשבה הרעה הלפונה בלב ויהיה ממנה הזעשה בערמה,
 וחרגום להרגו בערמה (שמות כ"א י"ד), למקטליה נכילו, ואנקלוס חרגום וחישיבו, ויב"ע
 חרגום ואתייעטו חרגמו לפי הכוונה, וכ"ה בס' הישר ויתיעלו עליו להמיתו: אחו, רש"י
 ז"ל כתב שאותו הוא במקום אחו שפירושו עמו, והוא במקום אליו, וכונתו שלא נפרש אותו
 ממש ככל אותו שבמקרא המורה על הפעול, ואי אפשר לפרש כן פה כי פועל ההתנכלות עומד
 הוא ואין יוסף הפעול ממנו, ובפרט ההתפעל לא יהיה לעולם יולא, לכן לריך לפרש שאותו
 שב על ויתנכלו ואינו כנוי ממש רק הוא במקום אליו, וכן ת"א עלוהי, ויב"ע עלוי: (יט) ויאמרו
 איש אל אחיו, בס' הישר כתוב ויאמר שמעון אל אחיו, וכן חרגום יב"ע ואמרו שמעון ולוי
 דהו אחיך בעיטתא גבר לאחוי: הלזה, כל הלזה כשואים אותו מרחוק, וכן מי האיש הלזה
 (לעיל כ"ד ס"ה) (עיין מה שכתבתי עוד שם), זי"ל בלע"ז (ובל"א יענער), אבל הזה ליטט
 בלע"ז (ובל"א ריענער), כמו המן הרע הזה (אסתר ז' ו') כשהוא בקרוב. (הרשב"ם): (כ) לכו
 ונהרגהו, לשון הזמנת בני אדם, וכן לנו ונמכרנו ליזמיי זלים, וכן הכה נא (לקמן ל"ח ט"ז),
 הכה נתחכמה (שמות א' י'), וכן ראה אנכי נתן לפניכם היום (דברים י"ח כ'), (הרשב"ם),
 ועיין מ"ש בפסוק הכה נלכנה (לעיל י"א ג'), ובפסוק לכה נשקה (שם י"ט ל"ב), ובספר
 עלים

היה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלמתיו: (כא) וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר לא נכנו נפש: (כב) ויאמר אלהם וראובן אל השפכודם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד

זאנען: איין ווילדס טהיער הא- בע איהן געפערעססען; אלסדאן וואללען וויר זעהען, וואס זיינע טריימע זיין ווערדען! (כא) אלס ראובן עס הארטע, עררעט= טעטע ער איהן פאן איהרער האנד, שפראך נעמליך: וויר וואללען איהן ניכט אומס לע= בען ברינגען. (כב) ראובן שפראך פערנער צו איהנען: פערניעסט קיין בלוט! ווערפט איהן ליעבער אין די עוע גרובע, דיא אין דער וויסטע איזט, לעגט אבער

תרגום אונקלוס

וגימר חיקא בישתא אכלתיה ונחוי מה יהי בסוף חלמותיו: (כא) ושמע ראובן ושיזביה מידיהו ויאמר לא נקטליניה נפש: (כב) ויאמר להון ראובן לא תישדון המא רמו יחיה לגובא הדין די במדברא וידא

ר ש י

כמו אתו עמו כלומר אליו: (כ) ונראה מה יהיו חלמותיו. א"ר יצחק מקר' זה אומר דרשני רוח הקדש אומרת כן. הם אומרים נהרגהו והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלמותיו נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי ואי אפשר שיאמרו הם ונרא' מה יהיו חלמותיו שמכיון שיכריגוהו בטלו חלמותיו: (כא) לא נכנו נפש.

ב א ר

עלים לתרופה (הנדפס כנר) בפסוק הנה נתחכמה (שמות א' י'): ונראה מה יהיו חלמתיו, מליכה דרך לעג נראה אחרי מותו אם נשתחיה לו, וכן תרגם המתרגם האשכנזי, וכן נראה שהיא דעת אונקלוס ויב"ע: (כא) ויצלהו מידם, שלא נהרג, והוא כלל, ואח"ז פרטיפירש האיד, ויאמר לא נכנו וגו', וכן תרגם המתרגם האשכנזי (טפוטך כעשויד): לא נכנו נפש, לא נכנו מכת נפש להוליח נפשו, (הראב"ע), וכן פירש"י וכן מתורגם כל"א: (כב) אל השפכו דם, אל תהיו שופכים דם בידכם מליכה לכם, והכוונה לראובן ככל זה היתה להכילו להשיבו אל אביו, והכתוב ספר מה שאמר להם ראובן ושמעו אליו, אבל דברים אחרים אמר להם מחילה שלא קבלו ממנו כמו שאמר להם הלא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם (לקמן מ"ב כ"ב), וכאשר ראה שלא שמעו לעזבו אמר להם אם כן אל תשפכו דם בידכם ולא אמר דאז כי הראה עלמו שלא יאמר כן לאהבתו רק שלא יהיו שופכים דם, לימד אותם שאין עונש הגורם בעונש השופך דם בידיו, (הרמב"ן). ולי נראה שיתכן שלא השמיט הכתוב גם דבריו הראשונים, ומאמר לא נכנו נפש הוא מאמרו הראשון ויראו בו לא נכנו כלל לא בידים ולא ע"י גרמא, וכשראה שלא שמעו לו, אז אמר להם אל תשפכו דם השליכו אתו וגו', ולכן חלקם הכתוב לב' מאמרים: אל הבור הזה אשר במדבר, טעמו לאמר הנה

ה מ ע ר

(כ) ונראה, הרב המצאך אמר מליכה דרך לעג וכו', ולי נראה שגם אפי' יוסף היו מושגין לחלמותיו, ולזה התנבלו להמיתו שכל יהי' שר ומושל עליהם, ואל תחמה שא"כ הוא איד חשבו להסיר ענת עלינו? כי נודע הוא שכל האנשים המאמינים בחלומות וחזיון לילה, או בקסמי הונרי שאים, ככל זאת אם דבר רע יבשרו להם כל יחדלו מלחשוב מחשבות לנטל הגזירה, וכבר אמרו שפרעה ידע כי יולד מושיע לישראל, ולזה טוה כל הבן הילוד היארה תשליכיהו, ומקור הפתיות הזה הוא כלל"ל כל איש אשר ישים כסלו בהבלים, כי חנוף יחנף לעצמו לומר אם גם נגזרה הגזרה אנכי בקריכות השתדלתי אשימה לאין, והדבר ידוע, ולכן אמרו אפי' יוסף ונראה מה יהיו חלמתיו.

חרגום אשכנזי

קיינע האנד אן איהן ו ריעועם
טפּטן ער אים איהן פּאָן איהן
רער האנד צו עררעטטען אונד
צו זיינעם פּאַטער צוריק צו
ברייגען. (נג) אלס גון יוסף
צו זיינען ברירערן היינעקאַמ-
מען, צאָגען זיא איהם זיינען
ראַק אױס, דען בונטען ראַק
נעמליך, דען ער אן האַטטע.

נאָה

ר ש י

מנת ופשו זה הוא מיתה: (כב) למען היל
אומר. רוח הקדש מעידה על ראובן שלא
אמר זאת חלף להכיל אותו מידם שיבא
הוא ויעלנו משם אמר אני בנור וגדול
שנבולן לא יחלה הסרחון חלף בני: (כג) את
כתנתו. זו פלוק: את כתנת הפסים.

היא

וישב לו

אל-תשלחו-בו למען הציל אתו
מידם להשיבו אל-אביו: * (נג) ויהי
כאשר-בא יוסף אל-אחיו
ויפשיטו את-יוסף את-כתנתו
את-כתנת הפסים אשר עליו:

ויקחהו

חרגום אונקלוס

לא תושטון ביה בדיל לשיזבא יחיה מידיהון
לא תבויחיה לוח אבוהי: (נג) ויהוה כד אחא
יוסף לוח אחוהי ואשלחו ית יוסף ית כתנתו
ית כתנא דפסי די עלוהי: (נד) ונסבויחיה

ירמו

ב א ו ר

הבור הזה עמוק ולא יוכל ללחץ ממנו והוא במדבר ואם ילעק אין מושיע לו כי אין עובר עליו,
וימות מחלו, כן סי' הרמז: השלחו, ל' הושיע: למען הציל אתו מידם, הכתוב מעיד
על ראובן כי להכילו נחניין כמו שמוכיח סופו, והיחה בוונתו לבר אח"כ ולהעלותו משם
להביאו אל אחיו, אמר אני בנור וגדול שנבולס לא יחלה הסרחון חלף בני, וחייבת למען שב
על ויאמר שנראש הפסוק, ושעירו ויאמר אליהם ראובן (למען היל אתו מידם להשיבו אל
אחיו) אל תשפטו דם וגו': (נג) וישפוטו, פועל יולא לשני פעולים שאמרו לו שיפשיט אותה
בעלמו, (הראש"ע), והוכרך לזה בעבור שהקל והכבד משרש זה יולאים לשני, כמו ופשיט את
בגדיו (ויקרא ו' ד'), מהקל והוא יולא לשני, לפשיט את החללים (ד"ה א' י' ח'), יולא
לשני מננין הכבד. וכן בפסוק והפשיט את העלה (ויקרא א' ו'), כתב נהן או הלוי נלוה אליו,
הכוונה שיכול להפשיט ע"י כווי ואין הנרע לדקדוק הזה, כי מלאו שרשים שגם ההפעיל דומ' לכוין
הקל חס עומד חס יולא, ואין הפרש ביניהם רק בקלות וכבדות המלאכה: את כתנתו את כתנת
הפסים, אמר את כתנת הפסים אחר שאמר את כתנתו לפי שעליה קנאו בו, ול' הראש"ס את
כתנת הפסים, י"מ (כנ"ל ונדכס בשנוט) לא הזכירה חלף לרמוז לך שהיא גרמה תחילת השנאה וזה
חינו, חלף לפי שהוא אומר לפניו וישלחו את כתנת הפסים להטעותו שיחשוב בלבו כי היה רעה
אכלתהו, כמו שאמר ויבירה ויאמר כתנת בני לך הוא מזכירה כאן עב"ל. והנה רש"י מפרש
את כתנתו, זה פלוק, את כתנת הפסים, היא שהוסיף לו אחיו יותר על אחיו עב"ל, והוא
מב"ר, והוא דרך דרש כי לכי פשוטו הוא רק באור נוסף כי לא אמר זאת כתנת הפסים,
וב"ה גם' הישר שלא הפשיטהו רק מכתנת הפסים, ולכן תרגם המתרגם האשכנזי (דען בונטן
דקק נעהוויק). והראש"ע ב' והכתנות כל' הקדש החליק הדבק לעור והנה הערימוהו והשליכוהו
ערום אל הנור עב"ל, אבל מן הכ' חלף אמר חס ת אבשלום, ועליה כתנת פסים כי כן חלשנו
בנות המלך הכתילות מעלים (שמאל ב' י"ג י"ח), משמע שאין הכתנת דוקא הדבק לעור,
כי אין המעיל המלבוש הדבק לעור, אבל יובן לכי הענין, כי הכתנת שנבדו בהוונה היא הדבק
לעור כי המעיל היה גם מלבוש אחר והכהן לובש אותו על האבנט אשר על הכתנת, ולכן
נקראת כתנת פסים ואיננה נעשה לכבוד רק לקבל הזיעה ואיננה נעשה רק ממשחן לכן, אבל
השנים לובשים עוד כתנת אחר והיא נעשה לכבוד ונעשה מלבעים שונים גם ממי לשעמים
והיא אינה נקראת כתנת פסים רק כתנת פסים ונקרא ג"כ מעיל, והיה לו ליוסף שתי כתנות,
אחת הדבק לעור והיא החלוק ממשחן, ואחת העליונה הקשונה, ואותה הפשיטוהו, ולא הניסוהו

ערום

וישב לו

הרגום אשכנזי רפו

(כד) ויקההו וישלכו אתו הברה
והבור רק אין בו מים: (כה) וישבו
לאכל-לחם וישאו עיניהם ויראו
והנה ארתת ישמעאלים באה
מגלעד וגמליהם נושאים נכאת

(כד) נאחמען איהן, אונד וואר =
פען איהן אין דיא גרובע; דיא
גרובע אבער וואר לעער, אונד
ק"ן וואססער דארטעןען.
(כה) הערנאך זיטטען זיא זוך,
מאהלצייט צו האלטען. זיא
זאהען זוך אום, אונד ערבליק =
טען איינע קאראוואנע (רייזע =
געוועזענע פאן ישמעאלים,
וצרי

דיא קאם פאן גלעד, אונד איהרע קאמעעלע ווארען בעלארען מיט געווארען, באל =

זאם

תרגום אונקלוס

ר ש י

ורמו יתיה לגובא וגובא ריקן לית ביה
מ"א: (כה) ואסחרו למיכל לחמא וזקפו
עיניהון וחזו ודהא שפירח ערבאי אחיא
מגלעד וגמליהון טעיגין ששף וקמף ולמום

היא שהוסיף לו אביו יותר על אמרו:
(כד) והבו רק אין בו מים. ממשמע ש' והבו'
רק אינו יודע שאין בו מים מה ת"ל אין בו
מים. מים אין בנאכל נחשים ועקרבי' יש בו:
(כה) ארתת. בתרגומו שיירת על שם הולכי
אורח: וגמליהם נושאים וגו'. למה כרסם
הכתוב את משאם להודיע מתן שכרן של כדויקים שאין דרכן של ערבים לשאת אלא נכט ועטרן שריחן
רע ולזה נודמנו בשמי' שלא יזוק מרי' רע: נכאת-כל בנוסי בשמי' הרבה קרוי נכאת וכן ויראם את כל בית
נכיתה

ב א ו ר

ערום, ולכן יפרש הכתוב את נתנו את נתנת הכסים, וכדעת המהירגם האשכנזי, וכלי ספק
גם דעת יב"ע כן היא שנתנת סהם הוא מלנוט אחר, ואיננו הנקרא נתנת פסים, כי כל
נתנת הנאמר בנגדי כהוה מתרגם ניתונא, אבל נתנת פסים תרגם פרגוד, שהוא איוה
מלבוש עליון, ועל פיו תרגם גם המתרגם האשכנזי (רוקן), וגם דעת הב"ר שזכרתי היא
שהיו לו שתי כתנות. אך הוא דרוש מיתורא דקרא שהפשיטוהו שחיהן, אבל לפי פשוטו של
מקרא הוא רק תוספת באור: (כד) והבור, כמו באר אבל באר נחפירה לבד מגלי בנין אבל
הבור בבנין, ובית הסהר נקרא בור לפי שהוא דומה לבור, אשר בבית הבור (שמות י"ב
כ"ט), בבית הסוהר, ויריכיהו מן הבור ולקמן מ"א י"ג), וכן הקבר, ונמשלתי עם יורדי בור
(תהלים כ"ח א'). (רד"ק בשרשים שרש בור): אין בו מים, שאם היה בו מים לא היו משליכין
אותו שם שאם כן היו מטבעין אותו וממיתין אותו בידים והם אמרו ויד אל תשלחו בו, וידנו
אל תהי בו לגרום לו מיתה, (הרש"ם), וכן כתב הרמב"ן, והוסיף עוד וז"ל וכתב רש"י
ממשמע שנאמר והבור רק אינו יודע שאין בו מים מה ת"ל אין בו מים אינו אלא נחשים
ועקרבים יש בו, לשון רש"י מדבני רבותינו ז"ל, ואם כן היו נחשים ועקרבים בחורי הבור,
או שהיה עמוק ולא ידעו בהם, שאלו היו רואים אותם ולא יזיקו לזוכף היה הדבר ברור להם
שנעשה לו נס גדול ושהוא לדיק גמור וידעו כי זכותו תגלגלו, מכל רע ואיך יגעו במצית השם
אשר הוא חסן בו ומגילו, ובענין ש"י אלהי שלח מלאכה ומגר פום אריותא ולא חבלוני כל קבל די
קדמוהי זכו השתכחת לי (דניאל ו' כ"ג), אבל הם לא ידעו בדבר, וע"ד הפשט ואמר והבור רק אין
בו מים כלל שגם אם היו בו מים מעט יקרא רק, וכן כימת אתה ולא תחיה (מלכים ב' כ' א'
ישעיה ל"ח א'), כלל בשום פנים, והכל באור וחזוק עכ"ל: (כה) ארתת ישמעאלים, כמו
שח"א, שיירת ערבאי, ולפי שהשיירות הולכות תמיד הארמות והדרכים נקראו הן עלמן על
לשון הארמות, (רד"ק בשרשים שרש ארת), וישמעאלים תרגם אונקלוס ויג"ע בכל מקום, ערבאי:
בבאה, הראב"ע בשם ר' משה הכהן פי' דבר נחמד וכן ויראם את בית נבחה (ישע' ל"ט ב'),
כי הוא' והאל"ף יתחלפו שהם אותיות הנה, ורש"י כתב, כל בנוכי בשמים הרבה קרוי נכאת
וכן ויראם את כל בית נבחה (מלכים ב' כ' י"ג), מרקמת בשמיו, ואנקלוס תרגם לשין שעה

וַיֵּרֵי וְלֹא הוֹלְכִים לְהוֹרִיד
מִצְרַיִמָּה: (כו) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-

זאם אונד לאטום; זיא ריווטען
אום זאלכעס נאך מצרים
הינאב צו פיהרען. (כו) דא
שפראך יהודה צו זיגען בריש

אחיו

תרגום אונקלוס

אָזְלִין לְאַחָא לְמִצְרַיִם: (כו) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
לאחיהי

ר ש"י
נכותה (מלכים ב' כ') מרקמת בשמיו
ואונקלוס תרגם ל' שעה: וכרי. שרף
הנוטף מעלי הקטף והוא נוטף הנמנ' עם
סמני הקטור: ולוט. לוטית'ה שמו כל' משנה. ורבותינו פירשו שיש עשנושמו אשטרול"זיאה במשנת

נדה

ב א ו ר

עכ"ל, וב"ה בנ"ר, והנה לדעת רש"י יהיה נכחת כלל, וכרי ולט פרט אליו, ונראה לי שבעל
הטעמים מסכים לפירש"י, כי על הרוב נשיבאו שלשה שמות פרטיים רגופים, יהיו השנים
הראשונים מחוברים כמו ומשמע ודושה ומשא (לעיל כ"ה י"ד), אדם שת' אנוש (ד"ה א' א' א'),
אבל אם הראשון הוא כלל ושנים האחרונים פרט, יהיה הכלל בטעם מפסיק, והפרטים
יתחברו, כמו ושם אחתי אברהם ויילחק (לקמן מ"ח י"ו), ועיין מ"ש בפ' תולדות (לעיל כ"ו ה'),
בפסוק וישמר משמרתיו, וא"כ הואיל והעמיד פה טעם מפסיק במל' נכחת, יחבר מלות וכרי ולט בטעם,
יהיה נכחת כלל א כל מיני בשמים ואחר זה פרט איזה מיני בשמים הוליו, ולזה תרגם המתרגם
האשכנזי נכחה (געוויירטע): ויָצַר, הכד' בשוא לבד, ולא נמל' עוד בשוא לבד, כי אם בק' חופעם אחת
בחולם, ופנג ודנש ושמן ויצרי (יחזקאל כ"ו י"ז), אמנם בפירוש הכרי חלוקים המפרשים,
הראש"ע פי' בשם רב סעדי' גאון כי הוא הנעשה משבעים וחמשה עקרים (ור"א בתור בנמוקיו
לפ' השרשים כתב בשם רבה בשמו מע"ב עקרים), ולדעת יוסף בן גוריון הוא פרי או שמן
האילן שהובא מיריחו אל מזרים, וכרי ישמעאל אמר (נכריחות דף ו' ע"א) הווסחא ר' שמעון
אומר הכרי אינו אלא שרף הנוטף מעלי הקטף) שהיא שרף ואנחנו נסמוך על דעתו ע"כ דברי
הראש"ע, וכן הסכים רש"י, אבל מה שאמר שדעת יוסף בן גוריון היא שהוא שמן האילן
שהובא מיריחו למזרים, איננו כן, רק שהוא מפרש כן פנג הנאמר בחזקאל ולא לרי, כי ז"ל
בפ' ל"ח מספרו לעברים, וילכו הלוך ובוא עד יריחו עיר הרית ויחנו שמה ונקרא שם העיר עיר הרית
כי במקום ההוא הי' לומח אילן אפרסמון הנקרא בלש"אם אשר ממנו ילא השמן העוב הנקרא
שמן אפרסמון והוא שמן פנג עכ"ל, וכן בנ"ר פ' מקץ בפסוק מעט לרי (לקמן מ"ג י"א) אמר
בלש"א קטף, וכן מתורגם בל"א (בחזקת) ועיין מה שאכתוב מזה בפסוק קחו מזמרת הארץ
וגו' מעט לרי וגו' (לקמן מ"ג י"א): ולט, פירשו בו כי הוא הנקרא בלע"ז קשטאניא"ש,
ובבראשית רבה בפ' מקץ (מ"ג י"א) ולט, משטיכי, והוא פרי גס שרף אילן ששמו (אטסטיכס)
או (אענטיסקוס), והר"ר בנימן מוספיה כתב בחוספות הערוך ערך לטס, כי תרגום וכרי ולט
וקטף ולוטום פי' בלשון יוני והומי מין עץ גבוה ופריו כמו פיל טוב למאכל ולחוק הבטן ואינו
גדל בכל הארצות, ויש נטע וקרא בשם זה ובגנעוליו שלשה עלין זה כנגד זה ובכראש הגנעולים
פורחים נלנים קטנים ודקים או לבנים או ירוקים וריחם ערב עכ"ל, והנעטע ידוע, וקרא

מעליהן טווא

ה מ ע ר

(כו) ויאמר יהודה, יראה לי כי כאשר ישנו לאכול ראה יהודה כי כבר נחה מעט ועפת רוחם,
ודבר על לבם שאין לפחד מהבלי חלומות אשר שוא ידברו (והכתוב קיפר כדרכו וכמו שכתב
הרמב"ן גם על דברי ראובן, עיין לעיל כ"ב בבאור) וכאשר הבין שדבריו נכנסו אל לבם אמר
מה בלע. והנה לא רצה לתת ענה להשיבו, כי ירא שיוסף ינעק חמס אל אביו, כי המוציא
דבה בוודאי כל ימריש אם אחיו פשעו בו, ולזה יעץ למכור אותו לעבד לבל ישוב עוד למקומו
מבלי לשית לב על חלומותיו עוד.

אֲחִיו מֵהַבְּצֵעַ כִּי נִהְרַג אֶת־
אֲחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ: (כו) לָכֵן
וְנִמְכַרְנוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים וַיִּדְנוּ אֶל־
תְּהִיבּוּ כִּי־אֲחִינוּ בְּשָׂרְנוּ הוּא
וַיִּשְׁמְעוּ אֲחִיו: (כח) וַיַּעֲבְרוּ אַנְשֵׁים
מִדְּיָנִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ

דערן: וואס פֿיך פֿאַרטֿהייל
האַבען וויר, ווען וויר אונֿ=
זערן ברודער אימבריינגען, אונד
בעדעקקען זיין בלוט (דאז
הייסט: פֿערהערטן זיינען טהר)?
(כו) קאַממט! וויר וואָללען
איהודען ישמעאלים פֿערקוי=
פֿען, אונד אונזערע האַנד ניכט
אז איהו לעגען, דאָ ער אונֿ=
זער ברודער, אונזער פֿלייש
איז. דיא ברודער געהאַרפֿ=

אח

טען. (כח) דאָ דיא מעננער, קויפֿלייטע פֿאַן מדין, פֿאַרבייא קאַמען, צאָגען זיא, אונד

בראָפֿ=

תרגום אונקלוס

ר ש י

לְאָחוּי מֵהַמָּזוֹן גִּיתְהִנִּי לְנָא אַרִי נְקִטוּל
יַת אַחוּנָא וְנִכְפִי עַל דְּמִיָּה: (כו) אִיחוּ
וְנִזְבְּנִי גִיָּה לְעֶרְבָאִי וַיִּדְנָא לָא תְהִי בֵּיה אַרִי
אַחוּנָא בִּי־סָרְנָא הוּא וְקִבִּילוּ מִגִּיָּה אַחוּהִי:
(כח) וַעֲבָרוּ גְבָרֵי מִדְּיָנָאִי תַגְרִי וַנְגִידוּ

נדה: (כו) מה בלע. מה ממון כתרגומו:
וכסיו את דמו. ונעלים את מיתתו:
(כז) וישמעו. וקבילו מיניה וכל שמיעה
שהיא קבלת דברים כגון זה וכגון וישמע
יעקב אל אביו נעשה ונשמע מתרגם נקבל
וכל שהיא שמיעת האזן כגון וישמעו את
קיל ה' אלהים מתהלך בגן ורבה שומעת
וישמע ישראל שמעתי את תלוות כלן
מתרגם ושמעו ושמעת ושמע קדמי: (כח) ויעברו אנשים מדיני. זו היא שיירה אחרת והודיעך
הכתב שנמכר פעמי' הרבה: וימשכו. בני יעקב את יוסף מן הנור וימכרנהו לישמעאלי' והישמעאליים
למדנים

ב א ו ר

(טעלוקטוס), בל"א (טטיינקלע), וכוונח הכתוב על פרי העץ ששמו כך, וכן תרגם המתרגם
האשכנזי (אָטוס), ויש פותרין אותו (אֶרְחֵנוס) והוא שרף אילן (אֶרֶד), וכיחו נודף: ורש"י
כתב ולט לוטיחא שמו בלשון משה, ורז"ל ופי' שרש עשב ושמו אשטרולובי"א נמס' נדה עכ"ל,
וברש"י כ"י אשטרובי"א, והוא מין עשב מר, גדל בארצות החמות בין מיני הדקן, והוא טוב
לכפואה, נקרא גם בל"א (אשטרובי"י), ובלשון רומי (אריסטולוכיא): (כו) מה בצע, מה
תועלת: וכסיו אח דמו, ונעלים את מיתתו, לטין רש"י, וכן אמר אונקלוס וככסי על דמיה,
והנכון שהוא כפשוטו כי המנהג ברובתי סחורים להרוג הנרצח ולקברו ולכסות דמו בעפר,
כענין של ויטמנהו בחול (שמות ב' י"ב), ולכך אמר להם הנה אנחנו הורגים את אחינו ומכסים
את דמו בעפר כי כן יחשב לנו, (הרמב"ן): (כו) וישמעו אחיו, וקבילו מיניה וכל שמיעה
שהיא קבלת דברים כגון זה וכגון וישמע יעקב אל אביו (לעיל כ"ח ז'), נעשה ונשמע (שמות
כ"ד ז'), מתרגמים נקבל, וכל שהיא שמיעת האזן וכו', כלן מתרגמים ושמעו, ושמעת וכו',
(רש"י), ועיין מ"ש בס' וירא (לעיל כ"א י"ב): (כח) ויעברו אנשים מדינים סחורים וימשכו
וגו', פה יש מנוחה גדולה למפרשי הפסע, הם רש"י והראב"ע והרמב"ן והרשב"ם, כי מתחלה
אמר ישמעאליים ואת"ו מדינים, וחזר ואמר וימכרו את יוסף לישמעאליים ובסוף הפרשה אמר
מדינים, והנה לדעת הראב"ע המדינים יקראו ישמעאליים, וגם הראב"ם ז"ל כתב בכמו זה,
שמדן ומדין וישמעאליים אחים היו, ומדן וישמעאליים אחד הם, והבית הראב"ע רא"י לסנתרו
מן הכתוב, שאמר על מלכי מדין כי ישמעאליים הם (שופטים ח' כ"ד), והרמב"ן ז"ל בטל
ראייתו זאת, והשיב על דבריו, ואולם גם פי' הרמב"ן ז"ל בזה אינו מחזור אכלי יראה הקורא
את דבריו שהוא דוחק את עלמו מאד בבאור הכתובים, מלבד שהוא ז"ל בעלמו הודה שדבריו

את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף מצרימה

בראשטען יוסף הערוף אום דער גרובע, אינד פערקוישטע טען יוסף רען ישמעאלים אום צוואנציג זילבער = שטיקקע; דיעזע בראשטען יוסף נאך מצרים

וישב

תרגום אונקלוס

ואסיקו ית יוסף מן גובא ויבינו ית יוסף לערבאי בעשרין כסף ואיתיאו ית יוסף למצרים

באור

נגד דברי רבותינו ז"ל, והנה אף שהותר לשארשי הפשט לעזוב דברי חז"ל במדרשים, ולנאר פשוטו של מקרא באופן אשר, מ"מ לא יהי' זה כי אם במקום שאפשר ליטב הכתוב באופן יותר נאות ומסכים עם טעם הלשון וקשור המאמרים, אך בפסיקים שלפנינו דעת רז"ל חסכים יותר בהתרת הספקות, באשר אזכיר: אמרו בב"ר, שנמכר פעמים רבות, ונחלקו שם רבי יודן ורבי הונא, ר' יודן אומר ד' פעמים נמכר, אחיו לישמעאלים, וישמעאלים לסחרים, וסחרים למדינים, ומדינים למלרים, (דרש ר"ת פסים, פוטיפר סחרים ישמעאלים מדינים), ור"ה אומר חמש, מדינים מכרו אותו לדימוסיא של מדינה, בא פוטיפר ולקחו מדימוסיא של מדינה, (יראה לי שאינו ר"ה לפרש והמדינים כמו מדינים, ואמר שהוא דימוסיא של מדינה, שהוא שר הממונה על המדינה), וגם בשאר הישר נזכר שנמכר פעמים רבות, וכפי המסופר שם באריכות בפרטים רבים, יהיו כל ענייני הכתובים מיושרים ומבוארים הטיב בלי לחן וקושי כלל, רק שהכתוב קצר באפורים נדרשו נרוב, באשר הודעתוך נכמה מקומות, כי לפי הספור ההוא, נטרם באה אליהם ארחת הישמעאלים, עברו אנשים מדינים ללכת גלעדה ושמעו את קול יוסף מן הבור, וימשכו ויעלו אותו, ובעברם על אחיו, ראו האחים את יוסף ביד המדינים, ורצו להלחם עמהם ולקחת את אחיהם מידם בחזקה, באמרם שהוא עבד ומרד נס, והמדינים פחדו מביריתם והזרזו לקנותו מהם בעשרים כסף: וכאשר הלכו משם התנחמו על מקחם, מירחם אולי גנוב הוא מארץ העברים, ביד בעלי זרוע ההם, עודם מדברים והנה ארחת הישמעאלים ההולכת מנלעד למלרים הנוכרת באה נגדם, וימכרו המדיני' לישמעאלים את יוסף בעשרים הכסף אשר נתנו בו לאחיו, והישמעאלים הורידוהו מצרימה לשכרו שם: המה הקריבו לבא מצרימה, ויפגעו בס ארבעה אישים מבני מדן בן אברהם, וימכרו להם את יוסף בחמשת שקלים, והישמעאלים באו מצרימה לדרבם, וגם המדינים שבו מצרימה ביום ההוא, וילכו אל פוטיפר למכור לו את העבד הטוב אשר בירם, ופוטיפר נראותו את תארו ומרחפו, אמר לא עבד ולא בן עבד הוא זה, ארבע מאות כסף אחן לכם באשר אצרתם, אם תביאו אלי את מוכרו אליכם, להגיד לי את דברו, אולי גנוב הוא: וילכו המדינים ויביאו לו את הישמעאלים אשר מכרוהו אליהם, ויגידו לו לאמר עבד הוא ואנחנו מכרוהו, וישמע פוטיפר את דברי הישמעאלים ויתן הכסף אל המדינים: והנך רואה שלפי הספורים הללו יתשרו כל הרבנים ויותרו כל הספקות הנופלות בפרשה זו בלעדס, גם חז"ל קבלו שנמכר פעמים הרבה, אף שלא נזכר בכתוב כי אם ב' פעמים, מאחיו אל הישמעאלים, ומסישמעאלים לפוטיפר, ומה שזכר פוטיפר לא אבה לקנותו מידם, אם לא יביאו אליו את מוכרו הראשוני, גם זה מוזכר בב"ר (פרשה פ"ו סי' ד') ויקנהו פוטיפר, איש מלרי, נבר ערוס (ר"ל שאיש מכרי מיותר, אלא שגא' להודיע שהי' איש מכרי בחמתו שהכתוב משנחם בחממה), ומה הוות ערימותיה, אמר בכ"מ גרמני (פי' איש לבן) מוכר כושי ובחן כושי מוכר גרמני אין זה עבד: אמר להם הביאו לי ערב, ואין לשון מיד זה אלא ערב, היך מד"א אנכי אערבנו מידי תבקשנו (לקרן מ"ג ט'), על כן אמר מיד הישמעאלים ע"כ, וכן תרגם יב"ע מיד הישמעאלים בערבנותא מן ערבאי: והנה הרש"ס ז"ל שלא ראה את סדר הישר השתכל בעומק פשוטו של מקרא, וכוון אל מקבת הדברים האסופרים שם, חזן מהמדינים שחש גם הוא כי הם המדינים, ונכרחם שכן הוא דעת התרגומים, ועיין להלן בשאוק והמדינים מכרו אותו וגו' מה שארש

וישב לו

חרגום אשכנזי רפח

מצרים. (כט) אלם ראיבן צור
נרובע צוריק קאם, אונד יוסף
ניכט מעהר אין דער נרובע
וואר, צעררויס ער זיינע קלוי-
דער, (ל) קעהרטע צו זיינען
ברידען צוריק, אונד שפראך:
דער קנאכע איזט ניכט רא,
איך אבער, ווא זאלל איך היז?
(לא) זיא נאהמען יוסף'ס ראק,
שלאסטעטען אינען ציענענ-
באק, אונד טונקטען דער ראק
אינדראן בלוט, (לב) ליעסען דען
בונטען ראק איהרעם פאטער

(כט) וישב ראובן אל-הבור והנה
אין-יוסף בבור ויקרע את-בגדיו:
(ל) וישב אל-אחיו ויאמר הילד
איננו ואני אנה אני-בא: (לא) ויקחו
את-כתנת יוסף וישחטו שער
עזים ויטבלו את-הכתנת בדם:
(לב) וישלחו את-כתנת הפסים

ויביאו

ר ש י

תרגום אונקלוס

למדנים והמדנים למלרים: (כט) וישב
ראובן. ובמכירתו לא היה שם שהגיע
יומו לילך ולשמש את אחיו בניו, ודבריו
בשקו ובתעניתו על כלכל יצועי אחיו:
(ל) אנה אני בא. אנה אכרת מלערו של
אבא: (לא) שער עזים. דמו דומה לשל
אדם: הכתנות. זה שמה וכשהיא דנוקה
לתיבה אחרת כגון כתנת יוסף כתנת פסי'
כתנת

למצרים: (כט) ותב ראובן לגובא והא לית
יוסף בגובא ויבוע ית לבושוהי: (ל) ותב
לות אחוהי ואמר עולימא ליתוהי ואנא
לאן אנא אחי: (לא) ונסיבו ית כתונת
דיוסף ונכסו אפירא בר עזי וטבלו ית
כתונת בדמא: (לב) וישלחו ית כתונת דפסי

ב א ו ר

שם ע"פ פשוטו של מקרא: (כט) וישב ראובן אל הבור, ובמכירתו לא היה שם שהגיע יומו
לשמש את אחיו, דבר אחר עסוק היה בשקו ובתעניתו על כלכל יצועי אחיו, (רש"י), ודבריו
האחרונים הם כנ"ר: (ל) ואני אנה אני בא, אנה אכרת מלערו של אבא, וכנ"ר הראש"ע
הזכיר אחי ב"פ והאזה רב רק דרך הלשון כך עכ"ל, וכנ"ר כתנתי בהקדמה ובבאורי כמה פעמי'
שיופא! הכניו לחזק כוונת הענין ולהורות יותר על שלילת ההפך, ופה יורה על שלילת התרעומות
על שאר אחיו, כי בעבור שהיא כבוד לא יתלה הסרחון אלא בו, כי ישמעו אליו אחיו הקטנו'
ממנו, ולא יאמינו (ולא אחס) אנה אני בא, וכן מתורגם ב"א (איך אבער, וון זקלן חוץ
הין?) (לא) ויטבלו, הטבילה קרובה לענין הרחיבה, אך הרחיבה היא רק לנקות הדבר
והטבילה היא שימת דבר הינב בדבר הלז כולו או מקצתו, בין לנקיון בין להפך: הכתנת,
זה שמה וכשהיא דנוקה לתיבה אחרת כגון כתנת יוסף, כתנת פסים, כתנת נד, נקוד כתנת,
(רש"י), ומסתבר כדבריו בעבור שלא נמלט בכל המקרא כתנת נופרד ולא כתנת בשמיכות,
ואין כן דעת הר"ק בשמים שרש כתן, רק שג' משקלים יש לזה השם, האחד כתנת, ולא
ישתנה בכנויים ובכנוי כמו את כתנתו, וילבשם כתנתו (ויקרא ח' י"ג), כי המשקלי' הדגושים
לא תשתנה בהם תנועת פ"ב, בעבור דגש ע"פ, רק חולם התי"ו נשתנה לק"ו חולדתו, ומשקל
הנ' כתנת שמלאתו בשמיכות, ויהי' הנפרד ג"כ כתנת (אף שלא נמלט, כפלא גחשת קטרת,
שנמלאים כן גם נכשר), ומשקל הנ' כתנת בעבור שנמלט את הכתנת שז (שמות ל"ט כ"ו),
ואינו ששך, בעבור שה"א הידיעה שרשא, רק שהתיבה מושגת עמה אחרת, את הכתנת
כתנת שז: (לב) וישלחו את כתנת השזם ויביאו אל אביהם, כנוי, או ויביאו השלוחים

ה ע מ ר

(לב) כתנת הפסים, מקור מלת כתנת הוא בארמית, ולכן תרגום של והשזתה (שמות ט' ל"א)
וכתנא, לפי שהיו הכתנות ע"פ רוב מן פסחים, ועיין בערך ערך כתן.

תרגום אשכנזי

איבערבריינגען אונד זאגען :
דיעזעס האבען וויר געזונדען ;
ערקעננע דאך , אָב עס דייע
נעם זאָהנעס ראָק וייא אָדער
ניכט. (לג) ער ערקאַננטע איהן ,
אינד שפראַך : עם איזט דער
ראָק מיינעס זאָהנעס , איין
ווילדעס טהיער האַט איהן גע-
פֿרעססען ! יוסף איזט צעררים-
סען וואָרדען ! (לד) יעקב צער-
רים זיינע קליידער , לענטע

וישב לו

ויבִּיאוּ אֶל-אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת
מִצָּאֵנוּ הַכְּרִנָּה הַכְּתָנִת בְּנֵה
הוּא אִם-לֹא: (לג) וַיִּכְרָה וַיֹּאמֶר
כְּתָנִת בְּנֵי חַיָּה רָעָה אֲכַלְתֶּהוּ
טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף: (לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב
שָׂמְלֹתָיו וַיִּשֶׂם שָׂק בְּמַתְּנָיו
וַיִּתְאַבֵּל עַל-בָּנָיו יָמִים רַבִּים:

ויקמו
איבען זאָק אום זיינע לענדען , אונד טרויערטע אום זיינען זאָהן לאַנגע צייט . (לה) אַללע

רש"י

כתנת כד נקוד כתנת : (לג) ויאמר
כתנת בני . היא זו : חיה רעה אכלתהו .
כלכלה כו רוח הקדש סופו שתמנה כו
אשת פועטר ולמה לא גלה לו הקב"ה
לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה
ושחפו להקב"ה עמהם אבל יחמק היה
יודע שהוא חי אמר היאך אגלה והקב"ה
אנו רולה לגלות לו : (לד) ימים רבים .
כ"ב שנה משפירש ממנו עד שירד יעקב
למצרים שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה
וגו' וכן שלשים שנה היה בעמדו לפני

תרגום אונקלוס

וַאֲיִיתִיאוּ לְוַח אַבְוהוֹן וַאֲמָרוּ דֵּא אֲשַׁכְּחָנָא
אִישְׁחַמּוּדַע בְּעֵן הַכְּחֻנָּא דְּכָרָךְ הִיא אָם
לָא: (לג) וַאֲיִשְׁחַמּוּדַע וַאֲמָר בְּחֻנָּא דְּכָרִי
חִיחָא בִישְׁחָא אַכְּלַחִיה מִיְקַטֵּל קְטִיל יוֹסֵף:
(לד) וַבִּזְע יַעֲקֹב לְבוֹשׁוּהִי וַאֲסַר שְׂקָא בְּחַרְצִיָּה
וַאֲיִחָאבֵּל עַל בְּרִיָּה יוֹמִין סְגִיאִין: (לה) וַקְמוּ
כֵּל

פרעה ה' שני השבע ושנתים הרעב כשנא יעקב למצרי' הרינ' בשנה כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב
כבוד אבואם . כ' שנה שהיה בבית לנן . וב' שנים בדרך כשזכו מבית לנן שנה וחצי בסוכות וששה
חדשים בבית אל והוא שאמר ללנן זה לי עשרים שנה בביתך לי הן עלי וסופי ללקות כנגדן:
וכל

ב א ו ר

המביאים כי שלחו אותה ועודם בדוחן ואמרו זאת מצאנו הכר נא או ששלחה אל חברון לבית
האחד מהם וכנזאם הכניסוה לפני אביהם ואמרו לו זאת מצאנו וכל זה להתנכר בענין כי אם
שחקו הו' חושד אותם לאמר אחם הרגתם אותו כי ידע קנאתם בו , וי"מ וישלחו שתקעו בה
השלח לקרעה במקומות רבים כדמות שני חיות מלאון בשלח יעברו (איוב ל"ו י"ב) (ובמ' ר"ע
ספורנו והרד"ק בזרשים שרש שלח בשם יש מפרשים) , וטעם הפסים כי שלחו אותה שיכירה
בפסים אשר עשה לו , (הרמב"ן) : (לג) כתנת בני , היא זו , (רש"י) : חיה רעה אכלתהו ,
כאשר נראה מן הדם שגל הכתנת : טרף טרף יוסף , מחונך פה המקור מבנין הקל עם העבר
מבנין פֿיגל , כי ראוי להיות הטי"ת בקנין ונשתנה לשולם בעבור הרי"ש שאיננה מקבלת דגש,
כאו ומרָק וַיִּשְׁפֹּחַ (ויקרא ו' כ"א) : (לד) שק , השק הוא לבוש למי או חגור למי ילכש אדם
אותו על בגדו , והיא פחות ועבה וקשה , כי בעת הלכר והאכל ילכש אדם אותו או יחגור ,
ואסר שיהי' שרשו שקק והדגש בחבורו יוכיח , (רד"ק בזרשים שרש שק) : ימים רבים , כ"ב
שנה משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים שנא' יוסף בן שבע עשרה שנה וגו' וכן שלשים שנה
הי' בעמדו לפני פרעה ושבע שני השבע ושנתים הרעב כשנא יעקב למצרים כי בהמודע יוסף

וַיִּקְמוּ בָל-בָּנָיו וְכָל-בְּנֵי-לוֹ לְנַחְמוֹ וַיִּמְאֵן לְהַתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי-אֶרֶד אֶל-בְּנֵי אָבִי שְׂאֵלָה

ק' זינע זאהנע אונד מעכטער טראטען אויף, איהן צו טרע-סטען, ער וויינערטע זיך אבער, טרעסטען צו לאסטען, אונד שפראד: איד ווערדע פֿיעל-מעהר צו מיינעם זאהנע טרוי-ערנד אין דיא גרופט פֿאהרען.

ויבך

תרגום אונקלוס

כָּל בְּנוֹתָי וְכָל בְּנֵי תַחֲמוּתַי לְנַחֲמוּתַי וְסָרִיב לְקַבְּלָא תַחֲמוּמִין וַאֲמַר אֲבִי אַחֻח לְבָרִי כִּד אֲבִילָא לְשְׂאוּל וּבְקָא יְתִיה אָבִוּהִי:

(לה) וכל בנותיו. ר' יהודה אומר אחיות תחומות נולדו עם כל שנט ושנט ושנט ר' נחמיה אר' בנעניות היו אלא מהו וכל בנותיו בלותיו שאין אדם נמנע מלקחת לחתנו בנו ולכללו בתו: וימאן להתנחם אין אדם מקבל תחומין על פתי וסבור שמה שעל המת נגזרה גזרה שיטבח מן הלכ ולא על החי: ארד אל בני. כמו על בני והרבה אל משמין כל על. אל שאול ואל בית הדמים (שמאול ב' כ"א) אל הלקח ארון האלהים ואל מות פמיה ואשה (שמאול א' ד'): אכל אלה. בפשוטו

באור

אל אחיו אמר כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חרוש וקליר (לקמן מ"ה ו'), הרי כ"ב: (לה) וכל בנתיו, הראב"ע והרמב"ן סי' בתו ובת בנו, והוכרבו לזה בעבור בנותיו שהיו לשון רבים ולא הי' לו רק בת אחת, דינה בת לאה, אבל לא נמלאו לו בנות בנים רק שנים יבנד בת לוי ושרת בת אשר, והנה יבנד על דעת חז"ל לא נולדה עד בוא יעקב למלרים בהיותו בין הזמות, ושרת לדעת אונקלוס בפ' פינחס בפסוק ושם בת אשר שרה (במדבר ב"ו מ"), לא היתה בתו רק בת אשתו כאשר הניח שם הרמב"ן נוסח מ"א, ואם בת אחת אשר שרה, ולכן נאמר בפרשת ויגש ובני אשר יצנה וישוה וישוה ובריעה ושרת אחתם (לקמן מ"ו י"ז), לפי שלא היתה רק אחתם מן האם ולא בת אשר, וכן סופר בספר הישר שהדורה בת אבימאל בן עבר בן שם אשת אשר הניחה עמה מעבר הנהר את שרת בתה, והיתה בת שלש שנים, ותגדל הנערה בבית יעקב ע"ש, והרמב"ן ז"ל כתב בסוף דבריו וז"ל ויתכן שיכנס בגלל הזה גם בלותיו עשהו כי בגלל הבנות יקראו גם הכלות בן, או במאמר חז"ל חין אדם נמנע מלקוח לבלותיו בנותיו, וכן אמרה נעמי לבלותיה, שנה בנתי (רות א' י"א וי"ב), אל בנתי (שם י"ג), לבי בתי (שם ב' ב'), ואינוונו רק דרך חנה בלבד, כמו הלוי שמעת בתי (שם ח'), (ר"ל שאינוונו מאמר חמותה רק מאמר בעו איש נכרי, וקראה בתי דרך חנה) עכ"ל, וזהו דעת רבי נחמיה בב"ר והיא תסכים לפשוטו של מקרא: כי ארד, לא אנהם אלא ארד על בני אכל שאולה, (הרשב"ס), הנה יפרש מלת כי שאמר שרש מאן בלשון אלא כמו כי שאמר מלת לא, כמ"ש בפ' וירא על ויאמר לא כי נחמת (לעיל י"ט ט"ו), כי ענין מאן הוא בדבור או במצעה ובה יגדל מפעל לא אנה, כי לא אנה הוצא על הרכון והמצאנה, והמאן על הכעו והמצעה, והי' באלו אמר ויאמר לא אנהם, כי אם ארד וגומר, וכן מרגם המתרגם האשכנזי: אל בני, כמו על בני והרבה אל משמין בלשון על, אל שאול ואל בית הדמים (ש"כ כ"א א'), אל הלקח ארון האלהים ואל חמיה ואשה (שם א' ד' כ"א), (רש"י), וענינו כמו בעבור בני, אבל חנקלוס מתרגם לכרי, וכן יב"ע לות ברי, מפרשים אל בפשוטו, על דרך ויאסף אל עמיו (לעיל כ"ה ח') ועוד רבים, ובלשון זה אמר דוד על הילד אשר מת לו, אני הלך אלו והוא לא ישוב אלי (שמאול ב' י"ב כ"ג), וכן מרגם המתרגם האשכנזי: שאולה, בפשוטו

המעבר

(לה) וכל בנותיו, עיין בבאור, ולא ידעתי מה כל הסתדה האתה ואדוע לא נחזיק ברבתי

חרגום אשכנזי

וישב לו

ויבך אתו אביו: (לו) והמדנים
מכרו אתו אל מצרים
לפוטפר פרים פרעה שר
הטבחים: פ

אלוף בעווינטע איהו זיין פא-
טער. (לו) דיה מדנים פער-
קיפטען איהו נאך מצרים אן
פוטפר, האפבערענטען דעם
פרעה, פירשטען דער לייב.
וואלע.

ויהי

אום

תדגום אונקלוס

ר ש י

ומדנאי זבינו יתיה למצרים לפוטפר
בפא דפרעה רב קטוליא:

כפא טו ל' קנר הוא באנלי אקנר ולא
אזנאם כל ימין ומדרשו ניהנס סימן
זה היה מסור צידי מפי הנכורה אם לא
ימות אחד מבני באיי מינטא איי שאני
רואה ניהנס: ויבך אתו אביו. כלפי יצק נוכח היה מפני צרתו של יעקב אבל לא היה מתאבל
שהיה יודע שהוא חי: (לו) הטבחים. שומטי בהמות המלך:

והיה

והיה

ויהי

ב א ו ר

כפא טו ל' קנר הוא, באנלי אקנר ולא אתנאם כל ימי, וכ"ת יב"ע לבי קבורתא, וב"מ
בל"א: ויבך אתו, ענינו עליו: אביו, לפי פאטו הוא יעקב, והוא בלל אחר הכת, ולכן
מתורגם בל"א: (אונק בעווינטע), והרש"ם כתב ויבך אתו אביו, כלומר זמן מרונה, ולפי
שהוא מיותר דראו חכמים אביו יצחק, אף כי היה יודג שלא נהרג עכ"ל, כי יצחק הי' עדיין
חי כי לא מת עד אחר י"ב שנה אחר מ: רת יוסף, ובתב רש"י שולחק הי' ציבה מפני צרתו
של יעקב אבל לא הי' מתאבל שהי' יודע שהי' חי, וכן תרגם יב"ע על יצחק: (לו) והמדנים,
כנר הארכתי נבאור המדנים למעלה בפסק ויעברו חנאים מדינים וגומר: אל מצרים, כמו
במכרים, וכן יוסף אף בלק אל בלעם (במדבר כ"ד י'), פי' בבלגס, קנר אברהם אח ארה
אשתו אל מצרת אלה המכבלה (לעול כ"ג י"ט), כמו במערת, ורבים נן: פדים פרעה, הרד"ק
בשרשים שרש סרס כתב שהם האסורסים (שלא יתאו אל אשה), ופוטפר פרים פרעה היה
סריס בליס ולא סריס הנ"ל לבינך היתה לואשה, ויש סריס שענינו שר וממונה, והיו סריסים
זהיכל מלך בבל (ישעי' ל"ט ז'), וכן תרגם יונתן ויהוון דרנבין, וכן תרגם אונקלוס פוטפר
סריס פרעה, על שני סריסיו (לקאן מ' ב'), סריסי פרעה, שם ז'), דרנבין עכ"ל, וכ"ת
פה יב"ע, וכן מתורגם בל"א (האפבערענטען), ובתב ר"א נחיר נמאקויו לספר השרשים (שם),
כי לא נאנאו המשרתים נקראים סריסים רק בצארים ונבל ופרס ומדוי כי באותן הארלות רוב
משרתי המלכים הם מסורסים עכ"ל: שר הטבחים, שומטי בהמות המלך, לאון רש"י, וכן
וירם הטבח (שמותל ט' כ"ד), לרקחות ולטבחות (שם ט' י"ג), אבל יותר קרוב דעת אונקלוס
שתרגם

ה מ ע ר

הראב"ע שהיו צלות בניו, זאם שלא באו למגרים רק יונבד וסרח, נאמר כי היו לבניו צנות
ומאן טרם צואם למגרים. שאולה, כתב הראב"ע וז"ל: ופה טעה האתרגם לט עיס שתרגם
שאולה ניהנס, והנה כי לא שאול חודך, ואניע שאול הנך, הכך אם חסק שמים שם אתה,
ערום שאול נגדו, ורבים אחרים עכ"ל, והנה אין ספק כי האמינו כבר צינת ההי' במציאות
ארץ תחתיות (חונטעוועלט) וקראו אותה שאול, והרא"י הנכונה לזה האש"ל על מלך בבל (ישעי'
י"ד), אף כיונת הראב"ע שחן אין הכוונה על גיהנם רק הקבר שהוא פתח שאול. וטעם
המלה הוא יראה לי שהיא מענין שאלה וחסן (דמו ערווינטע, ערועהנטע) והוא ע"ד נחמת להורות
על ההפך על מקום אין חסן בו, ואין זה זר כידוע, וכבר הורגלו העם לקראות לבית המתים
בית החיים, וכן נקראו בני היונים העלמות החובלות (פוריטן) בשם (חוייענדערטן) שענינו
הטיבות (דיא זוןהוואווענדערטן).